

Perspektiva za bliskoistočni mir u sjeni normalizacije odnosa Izraela i arapskog svijeta¹

Mohammadreza Malaki²
Farzad Mohammadzadeh Ebrahimi³

Sažetak

Sukob Izraela i Palestine, koji vuče korijene od prije najmanje cijelog jednog stoljeća, ubraja se među najkompliciranije međunarodne krize s direktnom refleksijom na javljanje ozbiljnih i dalekopsljedičnih tenzija na desecima osjetljivih područja regije Bliskog istoka. U tom periodu su zabilježeni brojni naponi istaknutih ličnosti, raznih institucija i brojnih

¹ Ovaj članak je preuzet iz naučnog projekta pod naslovom "Bliskoistočni mirovni proces na mrtvoj tački: Razlozi i posljedice" Prorektorata za istraživački rad i razvoj tehnologije obrazovne jedinice Univerziteta Azad-e eslami u Karadžu i ovim putem se autori najtoplije zahvaljuju Uredu prorektora.

Ovaj rad je u izvornoj formi dostupan na sljedećem linku: http://www.isjq.ir/article_126953.html

² Doc. dr. sc Mohammadreza Malaki, nosilac naučnoistraživačkog projekta, docent na Katedri za međunarodne odnose obrazovne jedinice Univerziteta Azad-e eslami u Karadžu. E-mail: mrmaleki24@kiaiu.ac.ir

³ Doc. dr. sc Farzad Mohammadzadeh Ebrahimi, student doktorskog kursa na Katedri za međunarodne odnose i saradnik Ureda za znanost i naučnoistraživački rad obrazovnih jedinica Univerziteta Azad-e eslami u Teheranu i Isfahanu.

svjetskih država usmjerenih ka rješavanju sukoba i uspostavi sveobuhvatnog trajnog mira među sukobljenim stranama, ali ti napori do danas ipak nisu urodili plodom. S obzirom da je izraelsko-palestinski sukob obilježen kao jedan od osnovnih uzročnika najvećih sigurnosnih prijetnji i, također, pojave terorističkih tendencija na Bliskom istoku i globalnoj sceni uopće, ovaj članak taj dugogodišnji sukob nastoji istražiti koristeći se neorealističkom teorijom, deskriptivno-analitičkim metodama i bibliotečkim resursima, i pronaći odgovor na pitanje: Zašto su Izrael i Arapi krenuli putem normalizacije međusobnih odnosa? Riječ je o pitanju koje se smatra važnom prekretnicom u odnosima dviju strana i koje je potaknulo formiranje novih regionalnih uvjeta u okviru kojih su u jednom trenutku počele aktualizacije projekata koji teže formiranju novog Bliskog istoka. Zajednička sigurnosna zabrinutost Izraela i pojedinih arapskih zemalja i težnja ka efektivnijem unapređenju nacionalnih interesa mogu se smatrati suštinskim razlozima za formiranje uvjeta neophodnih za poboljšanje odnosa između Izraela i Arapa. Osim što će detaljnoj analizi podvrgnuti različite stavove sukobljenih strana o sigurnosnim pitanjima, ovaj članak će predstaviti i izraženu ulogu Sjedinjenih Američkih Država u tom sukobu koji se ubraja među najkompliciranije međunarodne krize.

Ključne riječi: Neorealizam, bliskoistočni mirovni proces, Izrael, Arapi, Palestina, Sjedinjene Američke Države.

Uvod

Region Bliskog istoka je skoro cijelo stoljeće, posebno nakon Drugog svjetskog rata, jedno od glavnih svjetskih ratnih i kriznih poprišta, a sinonimom za rat i teror ostaje i u dvadeset i prvom stoljeću. Sukobi se u ovoj regiji javljaju i odvijaju na raznim nivoima i pretežno obuhvataju dugotrajne kontinuirane regionalne sukobe, kratkoročne unutarregionalne sukobe, uzlaznu pojavu terorizma, ratove nametnute od strane vanjskih sila, sukobe među državama i raznim etničkim skupinama. Svi spomenuti sukobi se, također, odvijaju na različitim nivoima i s isto tako različitim intenzitetom. Regionalni sukobi su većinom potaknuti ili su pod uticajem sukoba između Arapa i Izraela koji već desetljećima zasjenjuje političku atmosferu u regionu Bliskog istoka. (Milton – Edwards, 2011: 110, 114)

Iako je sukob na relaciji Arapi / Palestinci – Izrael svoj vrhunac doživio proglašenjem postojanja države Izrael, ipak korijeni tog sukoba

datiraju davno prije uspostave Izraela kao države. Korijeni tog sukoba se protežu do vremena u kojem su se arapski lideri u Palestini zalagali za sprečavanje javljanja nacionalne domovine Jevreja na tom podneblju. Sukobi su, preciznije rečeno, počeli još u vremenu kada domicilno stanovništvo to podneblje nije službeno nazivalo Palestinom već ga je smatralo dijelom Osmanske imperije te ga kao takvog i doživljavalo. Drugim riječima, korijeni savremenih sukoba na relaciji Arapi – Izrael proizilaze iz pojave cionizma i javljanja arapskog nacionalizma s kraja XIX st., a razvijani su pod okriljem njihovih dijametralno suprotnih stajališta o podneblju koje jedni doživljavaju kao povijesnu domovinu jevrejskog naroda, a drugi istrajavaju na stavu da to podneblje pripada Arapima Palestincima i da je neodvojivi dio islamskih teritorija. Spor je nakon uvođenja Britanskog protektorata dodatno usložen, jer je u sadržaju odluke o protektoratu spomenuta i tačka koja Jevrejima zvanično priznaje svojevrsnu nacionalnu domovinu u Palestini. Spor je galopirajućim tempom prerastao u krizu tokom tridesetih i četrdesetih godina XX st., kada je nacistička ideologija u Njemačkoj s direktnim uticajem na mnoge druge države počela efektno ovladavati polugama moći. (Lewis, 1995: 361)

Istovremeno s okončanjem Britanskog protektorata nad Palestinom, izraelska vlada je 14. maja 1948. godine objavila Proglas nezavisnosti kojim je proglašena država Izrael. Poslije proglašenja nezavisnosti došlo je do usložnjavanja sukoba između Arapa i Izraela usljed kojeg su u više navrata i ratovali. U svim tim ratovima je, međutim, pobjeda bila na strani Izraela. Političke tenzije, vojni sukobi i nacionalistički prijepori u utrci s teritorijalnim pretenzijama koja je počela nakon raspada Osmanskog carstva i trajala cijelo XX stoljeće, u XXI st., su počeli gubiti na značaju, a sukob je sa veoma opsežnog regionalnog obima kojim su bili obuhvaćeni Arapi i Izrael minoriziran i ograničen na ograničeniji nivo, odnosno sukob Izraela i Palestine. Osim toga, od 1970-ih godina su trajali paralelni naponi usmjereni ka formiranju uvjeta za postizanje mira u sukobu Arapa / Palestinaca s Izraelom s kojim bi se suglasile obje sukobljene strane. (Mohammadzadeh Ebrahimi i drugi, 2018: 112–113)

Zašto su se Izrael i Arapi našli na putu normalizacije odnosa? Neorealističkom teorijom je moguće dati adekvatan odgovor na ovo pitanje. Izrael i određeni broj arapskih država su, vođeni zajedničkim sigurnosnim izazovima i namjerom usmjerenom prema efektnom unapređenju nacionalnih interesa, odlučili stupiti u proces međusobne

normalizacije odnosa i tako uticati na nova prestrojavanja na trusnom području Bliskog istoka. Tako su zajednički sigurnosni izazovi i nastojanja bazirana na očuvanju nacionalnih interesa u okviru neovisnih promjenjivih varijabli postali osnov za početak procesa normalizacije odnosa Izraela i Arapa u okviru kojeg postoji izražena težnja da promjenjive varijable budu definirane do nepromjenjivosti. Ovaj članak kroz prizmu neorealističke teorije, deskriptivno-analitičkom metodom i bibliotečkim resursima, pretenduje taj dugogodišnji sukob istražiti i pronaći odgovor na pitanje: Zašto su Izrael i Arapi krenuli putem normalizacije međusobnih odnosa? Riječ je o pitanju koje se smatra važnom prekretnicom u odnosima dviju strana i koje je potaknulo formiranje novih regionalnih uvjeta u okviru kojih su u jednom trenutku počele aktualizacije projekata koji teže formiranju novog Bliskog istoka.

1. Dosadašnja istraživanja

Do sada su o sukobu na relaciji Arapi/ Palestinci – Izrael na mnogim svjetskim jezicima napisane brojne knjige, monografije i naučni radovi koji većinom tretiraju povijest sukoba i analiziraju uvjete usljed kojih je do tog sukoba došlo. Ovdje ćemo ukazati na nekoliko uistinu značajnih knjiga i naučnih radova na tu temu objavljenih u toku posljednjih nekoliko godina: William B. Quandt u knjizi pod naslovom *Mirovni proces: Američka diplomatija u arapsko-izraelskom konfliktu posle 1967.* (*Peace Process: American Diplomacy and the Arab–Israeli Conflict Since 1967*) analizirao je učinak predsjednika Sjedinjenih Američkih Država u odnosu na kompliciran izazov oličen u mirovnom posredovanju na Bliskom istoku od arapsko-izraelskog rata 1967. godine pa sve do smrti Jasera Arafata.

Avi Shlaim u knjizi *Željezni zid: Izrael i Arapski svijet* (*The Iron Wall: Israel and the Arab World*, 2014) analizira političko-diplomatske događaje i izazove u odnosima između Izraela i Arapskog svijeta tokom proteklih nekoliko decenija. Shlaim je ubijeden da sukob Izraela s Palestincima i na jednom znatno širem nivou s arapskim svijetom još uvijek opterećuje povijest te zemlje, uprkos činjenici da je Izrael tokom proteklih nekoliko godina uspio ostvariti značajna ostvarenja. U knjizi razmatra i način na koji promjene utiču na odnos prema Arapima s pozicije neupitne moći Izraela koji promiču izraelski predvodnici.

William Cleveland i Martin Bunton, nakon prolegomene o povijesti regiona od vremena pojave islama u VII st., u knjizi *Povijest savremenog Bliskog istoka (A History of the Modern Middle East, 2016)*, analiziraju suštinski bitne i nadasve fascinirajuće događaje na Bliskom istoku tokom minula dva stoljeća, osmanske i egipatske reforme, javljanje političkog cionizma i proglašenje države Izrael, arapsko-izraelske rasprave i bliskoistočni mirovni proces, ne zanemarujući pritom ni uticaje vanjske politike Sjedinjenih Američkih Država na ovu regiju.

Jeffrey David Sachs sedmo poglavlje knjige *Nova vanjska politika: Iznad američke iznimnosti (A New Foreign Policy: Beyond American Exceptionalism, 2018)* posvećuje analizi izraelsko-palestinskog sukoba. Ovaj autor ne skriva ubjeđenje da se korijen današnje krize krije u prevarantskim aktima evropskih imperijalističkih sila tokom i netom poslije Prvog svjetskog rata. Prema tome, da bismo bolje razumjeli moguća rješenja za današnje i buduće konfliktne situacije na Bliskom istoku, pažnju moramo usmjeriti prema situaciji koja je vladala prije ravno stotinu godina.

2. Teorijske osnove

U međunarodnim odnosima od davnina postoji pravilo i svojevrsna paradigma prema kojoj se realistična rješenja postojećih kriza temelje na akcentiranju politike moći i neupitnosti nacionalnih interesa. Realistični pristup koji se u posljednje vrijeme pretežno javlja u formi sintagme real-politika temelji se na osnovnoj pretpostavci da je država glavni igrač na globalnoj, odnosno međunarodnoj sceni (Heywood, 2002: 128).

Kenneth Neal Waltz potkraj osmog desetljeća XX st., objavljuje knjigu pod naslovom *Teorija međunarodne politike (Theory of International Politics, 1979)*⁴ koja ubrzo postaje toliko uticajna da, prema mišljenju realista, uspijeva preuzeti inicijativu knjizi *Politika među nacijama: Borba*

⁴ U *Teoriji međunarodne politike* Waltz razrađuje mnoštvo temeljnih načela neorealističke teorije međunarodnih odnosa, usvajajući pritom strukturnu perspektivu koja ga izdvaja od ranijih (klasičnih) realista poput E. H. Carra i Hansa Morgenthaua i trasira put za kasnije javljanje neoklasičnog realističkog pokreta (Randall Schweller, Fareed Zakaria, William C. Wohlforth, Thomas J. Christensen, itd.) koji pokušava naglasiti strukturnu komponentu istodobno ističući odnos države i društva koji uticaj strukturnih sila stavlja u granice realnog. (op. pre.)

za moć i mir (*Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*), autora Hansa Joachima Morgenthaua, i u konačnici revitalizirati realizam. Waltzova knjiga je ostvarila ogroman uticaj na globalnom nivou, aktualizirala nove rasprave i šeme, te postala kamenom temeljcem neorealizma (Elman, 2007: 13–14).

Waltz međunarodnu politiku predstavlja kao “područje nužnosti i politike moći”. Zbog značaja opstanka i eventualno izostanka institucija na međunarodnom nivou nadležnih za njegovo očuvanje sve države djeluju s ciljem osiguravanja vlastitog opstanka i teže očuvanju vlastite sigurnosti (Moshirzadeh, 2007: 108, 114). Prema Waltzovom mišljenju, postojanje država bez te pretenzije je neuobičajeno zbog čega je njihova opstojnost kratkoga daha, jer će države koje se ne zalažu za vlastiti opstanak i jačanje svoje moći biti uklonjene posredstvom drugih država koje se nastoje pojačati i osigurati. U uvjetima nepostojanja centralne referentne moći odlučivanja sigurnost prerasta u najviše rangirani cilj te se države koje se nađu u takvoj situaciji nužno posvećuju ostvarenju tog cilja i u osiguravanju vlastite sigurnosti moraju se oslanjati na vlastitu moć, a ta vrsta protekcionizma je temeljno načelo ponašanja u anarhičnom poretku (Waltz, 1979: III. 126; Chernoff, 2007: 51).

Waltz je u svojoj teoriji posvetio pažnju i značenju nacionalnih interesa: Države kontinuirano teže efektivnijem osiguranju vlastitih nacionalnih interesa. S te tačke gledišta, nacionalni interesi su poput temeljnih smjernica koje određuju u kojem smjeru će se lideri država i u kojem trenutku kretati. Waltzova neorealistička teorija pretpostavlja da lideri država uvijek, skoro pa mahinalno, slijede nacionalne interese (Jackson and Sorensen, 2013: 81). Neorealisti, osim što uvažavaju postojanje sukoba i sporova, uvažavaju i neupitni značaj saradnje (Ghavam, 2006: 89). Drugim riječima, oni ne niječu sve potencijale i mogućnosti za saradnju među državama, ali ipak vjeruju da jedna s drugom uvijek sarađuju kako bi države svoju relativnu moć dovele do optimuma i sačuvala svoju nezavisnost (Jackson and Sorensen, 2013: 49). Neorealistička teorija međunarodnih odnosa kako ju je konceptualizirao Waltz može se koristiti za analizu arapsko-palestinsko-izraelskog sukoba. Međutim, veoma je bitno najprije se upoznati s povijesnim kontekstom i osnovnim karakteristikama tog sukoba.

3. Povijest sukoba između Arapa i Izraela

Teritorija Palestine je prije Prvog svjetskog rata četiri stotine godina bila dijelom Osmanske imperije. Osmanska vlast je tokom poslednjih godina vladavine počela voditi politiku turske etničke superiornosti i isticanjem odabranosti Turaka nad drugim narodima osigurala uvjete za diskriminaciju nad Arapima. Privučeni obećanjima o oslobađanju od osmanskog jarma mnogi Jevreji i Arapi su tokom Prvog svjetskog rata podržali savezničke snage što je na koncu dovelo do velikog vala arapskog nacionalizma. Upravo u tom periodu se javljaju prve razmirice između Arapa nastanjenih u Palestini i palestinske jevrejske zajednice. Iako su razmirice na početku bile minorne vremenom su rasle prerastajući u problem širih razmjera. Po završetku Prvog svjetskog rata jevrejska zajednica u Palestini koju su činili domicilni Jevreji i jevrejski imigranti značajno je bila narasla pa je britanska kruna saopštavanjem Balfourove deklaracije (Balfour Declaration) 1917. godine podržala osnivanje nacionalne domovine jevrejskog naroda (Segev, 2000: 48–49).

Teritorija Palestine je nakon rata došla pod protektnu upravu Britanije, a proces migracije Jevreja u Palestinu je naglo intenziviran. Taj proces je dodatno intenziviran nakon jačanja nacista u Njemačkoj tako da je broj Jevreja na teritoriji Palestine relativno brzo udvostručen. Arapsko stanovništvo Palestine je zbog tih naglih migracija već bilo počelo osjećati ozbiljnu prijetnju svojoj domovini i svom identitetu, a njihovo nezadovoljstvo je u kontinuitetu raslo i zbog određenih politika koje su vodili Jevreji. Brojni protesti protiv sve intenzivnijeg procesa migracije Jevreja iz raznih država na teritoriju Palestine dogodili su se tokom 1920. godine i kao krajnju posljedicu su imali brutalne događaje koji su tek kasnije uslijedili (Lesch and Tschirgi, 1998: 47–51).

Nakon neuspjeha diplomatskih napora usmjerenih prema pronalasku mirnog rješenja novonastalog problema Britanija je odlučila obratiti se tek formiranoj Organizaciji ujedinjenih nacija i zatražiti pomoć. Ujedinjene nacije su 15. maja 1947. godine formirale Specijalni komitet UN za Palestinu (United Nations Special Committee on Palestine - UNSCOP) koji su činili predstavnici jedanaest zemalja. Komitet je nakon samo pet sedmica istrage i utvrđivanja činjenica usvojio preporuku o formiranju dvije države na podijeljenom teritoriju Palestine:

jevrejske i arapske. Generalna skupština UN je rješenje dvije države sadržano u Rezoluciji 181 usvojila 29. novembra 1947. godine s trideset i tri glasa za, trinaest glasova protiv, deset suzdržanih i jednim odsutnim. Sukladno toj rezoluciji nad Urshalimom / Beitu-l Muqaddasom je uvedena međunarodna uprava. Arapske države koje su činile Arapsku ligu su tu rezoluciju UN jednoglasno odbacile. Nakon toga su Arapi i Jevreji nastanjeni u Palestini krenuli u sukob s ciljem sticanja kontrole nad osjetljivim položajima na palestinskoj teritoriji (Fraser, 1980: 41).

Samo dan prije završetka Britanskog protektorata nad Palestinom, David Ben Gurion⁵ je proglasio osnivanje države Izrael. Arapska liga je sutradan Organizaciji ujedinjenih nacija uputila pismo u kojem je objavila protivljenje rješenju dvije države, a vojske Egipta, Libana, Sirije, Jordana i Iraka su napale na Izrael. Tako je počeo Izraelsko-arapski rat 1948. godine. Novoformirana izraelska vojska ne samo da je uspjela odbiti napad već je do decembra 1948. godine uspjela pomjeriti granice izvan linija uspostavljenih na osnovu prijedloga UNSCOP-a. Preostale teritorije na Zapadnoj obali je kontrolirao Jordan, a Pojas Gaze Egipat (Smith, 2004: 198).

Rat između Izraela i susjednih arapskih država okončan je sporazumom o prekidu vatre 1949. godine. Linija razdvajanja uspostavljena tim sporazumom poznata i kao *zelena linija* (Green Line) i danas važi za međunarodnu granicu Izraela i spominje se još i kao granična linija prije 1967. godine (Morris, 2008: 375). Arapi su u narednim godinama još tri puta ratovali s Izraelom. Prvi put su zaratili nakon što je egipatski predsjednik Džemal Abd al-Naser 1956. godine nacionalizirao Sueski kanal i izraelskim brodovima onemogućio pristup luci Aqabe. Te godine je Izrael u okviru zajedničkog plana s Britanijom i Francuskom napao na Egipat. Napad je raspalio vatru arapskog nezadovoljstva koje je na koncu rezultiralo ratom protiv Izraela 1967. godine poznatim i kao Šestodnevni rat. Arapi ni u tom ratu nisu uspjeli ostvariti uspjeh pa je Izrael okupirao i neke dijelove njihovih teritorija. Četvrti rat poznat i kao Oktobarski ili Jomkipurski rat izbio je 1973. godine i važi za poslednji veliki vojni sukob Arapa i Izraela. Uprkos ostvarenim uspjesima na početku sukoba, Arapi ni u tom ratu nisu izvojevali pobjedu pa je Izrael uspio sačuvati kontrolu nad okupiranim teritorijama. Doba velikih ratova između Arapa i Izraela okončano je potpisivanjem sporazuma o prekidu vatre

⁵ Rođen u oktobru 1886. godine u poljskom gradu Plonsku. (op. prev.)

na kraju Jomkipurskog rata (Quandt, 2005: 137–152; Homayounpour, 1985: 48–50).

4. U potrazi za mirom za Bliski istok

Uprkos rastućem nasilju u regionu Bliskog istoka i postojanju pojedinih stavova utemeljenih na krilatici “sve ili ništa”, od 1970-ih godina su uloženi ogromni naponi s ciljem stizanja do stabilnog i trajnog mira kakav je tim područjem vladao većinu dvadesetog stoljeća. Napori su usmjeravani prema rješavanju sukoba na relaciji Arapi – Izrael i izrael-sko-palestinskog sukoba s ciljem stvaranja uvjeta u kojim bi obje strane bile spremne na bezrezervno prihvatanje sporazuma. Rezolucijama 242 i 338 Vijeća sigurnosti UN usvojenim nakon ratova Arapa i Izraela 1967. i 1973. god., sukobljene strane su se obavezale na rješavanje međusobnih sporova. U nastavku ćemo se ukratko osvrnuti na tok mirovnih napora i inicijativa od trenutka usvajanja spomenutih rezolucija do danas.

4.1. Od Camp Davida do Sporazuma ili razmjene stoljeća

Godine 1979. tadašnji predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, Džimi Karter, posredovao je u sklapanju mirovnog pakta između egipatskog predsjednika Envera Sadata i izraelskog premijera Menachema Begina. Na osnovu tog pakta uspostavljeni su bilateralni diplomatski odnosi, a izraelske vojne trupe su se povukle sa Sinajskog poluotoka. Prvi direktni pregovori među svim sukobljenim stranama na Bliskom istoku održani su 1991. godine u Madridu. Pregovori su nastavljeni i 1993. god., u Washingtonu da bi godinu dana kasnije odvojeni pregovori doveli do potpisivanja mirovnog sporazuma između Jordana i Izraela 1994. godine (Federal Foreign Office, 2019: 1).

Tajni pregovori Izraela s Palestinskom oslobodilačkom organizacijom (PLO) vođeni su u Norveškoj i rezultirali su prvim sporazumnim bilateralnim sporazumom koji je doveo do potpisivanja Deklaracije o principima iz Osla (Declaration of Principles). Deklaracija je potpisana 13. septembra 1993. na ceremoniji u Washingtonu (Slater, 2001). Sporazumi iz Osla⁶ u konačnici jesu doveli do formiranja Samoupravne vlasti Palestine i povratka palestinskih lidera iz prognostva, ali na polju

⁶ Sporazum su potpisali palestinski čelnik Yaser Arafat i izraelski premijer Yitzhak Rabin. (op. prev.)

dugoročnog rješavanja krizne situacije nisu postigli puno. “Sporazum iz Osla, ustvari, nikada nije realiziran i pitanja vezana za finalno rješavanje sukoba su ostala otvorena” (Ramsbotham i drugi, 2011: 123).

Sjedinjene Američke Države su zajedno s Evropskom unijom, Ujedinjenim nacijama i Rusijom 2002. godine u Norveškoj prezentirale Plan opštih smjernica za mirovne pregovore koji će kasnije postati poznati kao Mapa puta ka miru. Osnovni cilj tog plana je bio realizacija rješenja dvije države i omogućavanje finalnog sporazuma o uspostavi palestinske države do 2005. godine. Međutim, niti jedna strana nije u cijelosti ispoštovala obaveze preuzete prihvatanjem tog dokumenta. Po završetku Druge Intifade, mirovni proces na Bliskom istoku je s konferencijom u Anapolisu (Annapolis Conference) u novembru 2007. ponovo zaživio, a Izraelci i Palestinci su pristali na direktne pregovore s ciljem postizanja sporazuma do 2008. godine (Beann, 2007: 1–2). Pa ipak, naponi usmjereni ka postizanju sporazuma nisu urodili plodom, a pregovarački neuspjeh obje strane je, osim za komplicirane teme u pregovorima, bio vezan i za unutarnje politike obje strane (Federal Foreign Office, 2019: 2).

Izborom Baraka Obame na mjesto predsjednika Sjedinjenih Američkih Država počela je nova faza u bliskoistočnom mirovnom procesu. Njegova administracija je u septembru 2010., bila domaćin direktnim pregovorima između Izraela i Palestine (Ismael and Ismael, 2011: 330). Direktni pregovori su krajem septembra 2010. god., propali zbog nepristanka Izraela na desetomjesečni produžetak odluke o zabrani gradnje (jevrejskih, op. prev.) naselja (Laub, 2010: 2). Direktni pregovori Izraelaca i Palestinaca bez vidljivih rezultata su vođeni i u Amanu, prijestolnici Jordana. Ti pregovori su počeli 3. januara 2012. godine. Predsjednik Samoupravne vlasti Palestine, Mahmud Abbas, u septembru 2012. godine je u obraćanju Generalnoj skupštini UN zatražio prihvatanje Palestine u UN kao države posmatrača. Generalna skupština UN je 29. novembra 2012., većinom glasova usvojila odluku kojom je status Palestine promijenjen u status države posmatrača (Whitbeck, 2013: 1–3).

Pregovori su usljed napora Sjedinjenih Američkih Država ponovo pokrenuti u januaru 2013. godine i na osnovnu preliminarnog dogovora trebali su tokom narednih devet mjeseci, odnosno do sredine 2014. godine, dovesti do konačnog rješenja sukoba. Međutim, ni taj krug direktnih pregovora nije doveo do rješenja. Izrael je u aprilu 2014.,

suspendovao pregovore zbog formiranja vlade nacionalnog jedinstva Palestine (Somfalvi, 2014: 1–3).

4.2. Trumpov mirovni plan (Deal of the Century)

Nakon određenog perioda stagnacije u mirovnom procesu mediji su po inauguraciji Donalda Trumpa na mjesto predsjednika Sjedinjenih Američkih Država u januaru 2017. godine počeli izvještavati o pripremi nove mirovne inicijative od strane nove administracije za sporazum Izraela i Palestine (Feierstein, 2018: 7–9). Tokom razgovora višeg Trumpovog savjetnika Jareda Kushnera s Haimom Sabanom 1. decembra 2017. god., razmotrene su neke od osnovnih pretpostavki spomenutog plana. Kushner je tada inicijativu opisao kao pomoć uspostavi stabilnosti u regionu, provukavši pritom i stav da će ista dovesti do slabljenja uticaja Irana (The Saban Forum, 2017: 10–12). Donald Trump je samo pet dana kasnije, 6. decembra 2017. godine, objavio da Sjedinjene Američke Države Urshalimu (Beytu-l Muqaddas) zvanično priznaju status prijestonice Izraela i State Department pozvao da pripremi neophodne uvjete za premještanje američke ambasade iz Tel Aviva u taj grad (The White House, 2017: 1).

Nakon što je Donald Trump, uprkos oštrom protivljenju ostalih članica Vijeća sigurnosti i Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, unilateralno priznao status prijestolnice Beytu-l Muqaddasu (Urshalim) Samoupravna vlast Palestine (Palestinska samouprava) je odlučno osudila tu odluku i, nakon dvadeset i pet godina pregovora na osnovu principa dogovorenih u Oslu, obznanila da Palestinci nikada više Sjedinjenim Američkim Državama neće dozvoliti da imaju ulogu mirovnog posrednika (Sachs, 2018: 78).

Trumpova administracija je premještanjem ambasade u Urshalim (Beytu-l Muqaddas) u maju 2018. godine i blokadom godišnje pomoći Palestincima u iznosu od nekoliko stotina miliona dolara zbog suzdržavanja Palestinaca od sudjelovanja u Trumpovoj mirovnoj inicijativi Palestince rasrdila više nego ikada ranije. Mahmud Abbas je Sjedinjene Američke Države tada kritikovao zbog “podrške izraelskim neprijateljstvima prema nama (Palestincima, op. prev.)”. Abbas je tada poručio: “Uprkos bilo kakvoj zavjeri ili odluci Beytu-l Muqaddas će ostati vječna prijestolnica Palestine.” (The Times of Izrael, 2019: 2) Trump je 25. marta 2019. g., zvanično priznao suverenitet Izraela nad Golanskom visoravni (Landler and Halbfinger, 2019: 1–2).

Trumpov mirovni plan u medijima spominjan i kao “Dogovor stoljeća” pripremio je tim na čelu s Jaredom Kushnerom. Plan je sačinjen od dva zasebna dijela: ekonomskog i političkog. Bijela kuća je 22. juna 2019., objavila ekonomski dio mirovne inicijative naslovljene kao “Mir za prosperitet”. Temeljem tog dokumenta planirano je stvaranje globalnog investicijskog fonda od 50 milijardi dolara za 179 infrastrukturnih i trgovinskih projekata. Washington je, također, izrazio i nadu da će ogromnu većinu tih sredstava osigurati bogate zemlje regije Perzijskog zaljeva, evropske i azijske zemlje, te investitori iz privatnog sektora (Spetalnick and Holland, 2019: 1–2). Politički dio Dogovora stoljeća objelodanio je Donald Trump krajem januara 2020. godine. Ocijenivši priznavanje Beytu-l Muqaddasa nezakonitim, Mahmud Abbas je istakao da je Trumpov mirovni plan “odbijen, odbijen, odbijen” (The Times of Israel, 2019: 2).

4.2.1. Normalizacija odnosa Arapa i Izraela

Komunikacija i kontakti arapskih država s Izraelom praktično ima dugu prošlost. Prvi sporazumi arapskih država potpisanih s Izraelom datiraju još od vremena proglašenja države Izraela i potpisa stavljenih na Sporazum o prekidu vatre 1949. godine. U naredne dvije godine su, pretežno na nižoj razini, održani brojni službeni susreti na kojim su razmatrana sigurnosna pitanja, te pitanja podjele vode i stanja prognanika, dok se o značajnijim temama razgovaralo na višem, ali ipak nezvaničnom, nivou. Obnavljanje kontakata nakon rata 1973. god., dovelo je do mirovnog sporazuma Izraela i Egipta 1979. godine. U septembru 1993. god., dogodili su se neki od najbitnijih historijskih trenutaka u pregovorima, a riječ je o Sporazumu iz Osla temeljem kojeg je došlo do međusobnog priznanja države Izrael i Palestinskog oslobodilačkog pokreta. Mirovni sporazum Izraela i Jordana o normalizaciji odnosa i uspostavi mira između dvije države potpisan je 1994. godine. Razni susreti, dogovori i kontakti na višem nivou između Arapa / Palestinaca i Izraela događali su se i kasnije uz povremene pauze tokom Druge Intifade i ostalih kriznih situacija koje su se javile u regionu (Maleki and Mohammadzadeh Ebrahimi, 2018: 19).

4.2.1.1. Mirovni sporazum između Izraela i Ujedinjenih Arapskih Emirata

Sporazum o normalizaciji odnosa i miru između Izraela i Ujedinjenih Arapskih Emirata (UAE) najprije je objelodanjen zajedničkim saopštenjem Sjedinjenih Američkih Država, Izraela i UAE 13. avgusta 2020. godine, a potom je potpisan 15. septembra 2020., u Bijeloj kući. Potpisivanjem tog sporazuma Ujedinjeni Emirati su nakon Egipta i Jordana postali treća arapska država koja je zvanično stupila u proces normalizacije odnosa s Izraelom i normalizirala odnose s Izraelom (Halbfinger, 2020: 1–4). Trumpova administracija je 10. novembra 2020. godine Kongres Sjedinjenih Država izvjestila o prodaji sofisticiranog naoružanja Ujedinjenim Emiratima uz naglasak da je time ispoštovan dio Abrahamovog sporazuma (The Abraham Accords) između Izraela i Ujedinjenih Emirata, a američki Senat je podržao prodaju vojne opreme toj državi, uključujući borbene aviona F-35 i moderne bespilotne letjelice (Unmanned Aerial Vehicles – UAV) u vrijednosti od 33 milijarde i 370 miliona dolara (Edmondson, 2020: 1–2).

4.2.1.2. Sporazum o normalizaciji odnosa između Bahreina i Izraela

Sporazum o normalizaciji diplomatskih i drugih odnosa između Bahreina i Izraela objavljen od strane Donalda Trampa 11. septembra 2020. godine, potpisan je 15. septembra 2020., u Bijeloj kući, čime je Bahrein postao četvrta arapska država koja je zvanično priznala Izrael (Magid and Ahren, 2020: 1–2). Neposredno pred potpisivanje tog dokumenta Sjedinjene Države su jednu Bahreinsku skupinu osumnjičenu za pripremanje napada na američko osoblje stacionirano u regionu stavile na listu terorističkih organizacija. Bivši američki ministar vanjskih poslova, Mike Pompeo, 15. decembra 2020. godine je objavio sankcije organizaciji Saraya al-Mukhtar, te tu skupinu označio ozbiljnom prijetnjom nacionalnoj sigurnosti i vanjskoj politici Sjedinjenih Američkih Država i optužio za napade na američko osoblje u Bahreinu. Spomenuta organizacija je prethodno objavila protivljenje prisustvu Izraela u Bahreinu i najavila da će spriječiti izraelski uticaj u toj zemlji. (Reuters, 2020: 1).

4.2.1.3. Normalizacija odnosa Sudana i Izraela

Donald Trump je 23. oktobra 2020. objavio da su Sudan i Izrael postigli dogovor o normalizaciji bilateralnih odnosa. Tako je i Sudan, nakon Ujedinjenih Emirata i Bahreina, uz američko posredovanje stupio u proces normalizacije odnosa s Izraelom. U zajedničkom saopštenju tri države je objavljeno: "Lideri su se složili s normalizacijom odnosa između Sudana i Izraela i okončanju ratnog stanja između njihovih zemalja." Amerika je 14. decembra 2020. godine Sudan zvanično uklonila s liste država koje sponzoriju terorizam. Vlada Sudana je 6. januara 2021. godine službeno objavila da je u okviru normalizacije odnosa s Izraelom, s Amerikom potpisala Abrahamov sporazum. Ministarstvo finansija Sudana je, također, saopštilo da je, s ciljem simplifikacije vraćanja vanjskog duga Svjetskoj banci, s ministrom trezora Sjedinjenih Američkih Država potpisalo jedan "sporazum". Sudan će na osnovu tog sporazuma od Svjetske banke na godišnjem nivou moći povlačiti kreditna sredstva u iznosu od jedne milijarde dolara (Reuters, 2021: 1).

4.2.1.4. Normalizacija odnosa Izraela i Maroka

Izraelska vlada je u nastavku politike razvoja odnosa s arapskim i bliskoistočnim državama uz posredovanje Sjedinjenih Američkih Država 10. decembra 2020. godine postigla sporazum o normalizaciji odnosa s Marokom čime su dvije strane nakon skoro dvadeset godina obnovile zvanične kontakte. Maroko je tako, poslije Emirata, Bahreina i Sudana, u toku poslednjih nekoliko mjeseci postao četvrta arapska država koja je višegodišnja neprijateljstva s Izraelom ostavila po strani.

Izrael i Maroko su tokom 1990-ih godina i istovremeno s početkom izraelsko-palestinskih pregovora bili stigli nadomak normalizacije odnosa, ali su diplomatski kontakti na nižem nivou u cijelosti prekinuti nakon izbijanja Druge Intifade palestinskog naroda 2000. godine. Sjedinjene Američke Države su kao svojevrsnu kompenzaciju za sporazum i zvanično priznavanje Izraela od strane Maroka odlučile priznati suverenitet te sjevernoafričke monarhije nad Zapadnom Saharom (Western Sahara) kojom upravlja Front Polisario (Aljazeera, 2020: 1–3).

4.3. Sjedinjene Američke Države, partner za sigurnost Izraela

Sjedinjene Američke Države su još od 1948. godne i proglašenja države Izrael, u svojstvu najvažnijeg saveznika i sponzora Izraela, toj državi na svim nivoima pružale takvu podršku da su te dvije zemlje svoje nacionalne interese definirale specijalnim odnosima. Svi američki predsjednici, bili Demokrate ili Republikanci, i bez obzira na oscilacije u američko-izraelskim odnosima, prihvatili su i poštovali svestrane obaveze prema sigurnosti Izraela i superiornosti te države s aspekta konvencionalnog naoružanja u odnosu na susjedne zemlje. Kongres Sjedinjenih Američkih Država poseban značaj pridaje očuvanju i razvoju tih odnosa. Najznačajnija karakteristika te podrške ogleda se u činjenici da Kongres odlučuje o visini američke vanjske pomoći Izraelu i tu politiku su poštovale sve administracije Sjedinjenih Država od trenutka proglašenja države Izrael (Maleki and Mohammadzadeh Ebrahimi, 2010: 108–109).

Bilateralni odnosi spomenute dvije države počev od politike suošjećanja i podrške Sjedinjenih Američkih Država stvaranju nacionalne domovine Jevreja 1948. godine pa sve do uspostave specijalnih odnosa doveli su do toga da mali ali vojno moćni Izrael, s ekonomskog i vojnog aspekta, bude ovisan o Sjedinjenim Američkim Državama (Mark, 2005). “Sjedinjene Države su desetljećima tvrdile da su posrednici i medijatori između dvije strane, ali je Amerika, ustvari, garant i finansijski sponzor sigurnosti Izraela. Palestinci su mnogo puta odbacivali mirovne prijedloge Sjedinjenih Država zbog toga što su jednostrano koristili interesima Izraela” (Sachs, 2018: 78).

Okončanje Hladnog rata i decenije koje su uslijedile nakon tog povijesnog trenutka zlatno su doba za sigurnosne interese Izraela. Tradicionalni neprijatelji te države su oslabili, a najbliži saveznik, tj. Sjedinjene Američke Države, se nametnuo kao jedina svjetska velesila. Novoformirani uvjeti su obilovali prilikama za sam Izrael. Međutim, zbivanja zabilježena tokom proteklih nekoliko godina u ovom regionu nagovjestila su formiranje novih uvjeta u kojim će, pored Sjedinjenih Američkih Država, na natjecanje velikih sila na Bliskom istoku značajno uticati dva ključna vanjska igrača, a to su Rusija i Kina. Iako je potencijalni povratak natjecanja između ove dvije velike sile na Bliskom istoku odnose Izraela sa Sjedinjenim Američkim Državama suočio s nizom izazova, ipak je činjenica da time neće biti nanesena značajna prijetnja

specijalnim odnosima između te dvije države, jer Sjedinjene Američke Države i dalje aktivno podržavaju Izrael, diplomatski ga pokrivaju i na razne načine podržavaju dok, sa druge strane, Izrael Ameriku pozicionira u samo središte vlastitih stavova.

Druga dimenzija jačanja američko-izraelskih odnosa ogleda se u okretanju arapskih zemalja Izraelu uz potporu Sjedinjenih Država. Iako je Trumpova uloga u odnosima s Izraelom puno izraženija od uloge njegovog prethodnika, neosporna je činjenica da su svi američki predsjednici zauzimali istovjetan stav prema pitanju sigurnosti Izraela. Nema sumnje da će tu politiku nastaviti provoditi i aktualni predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, Joe Biden, pogotovo što jačanje uticaja Rusije u regionu, uzlet ekonomske moći Kine u regionu i javljanje drugih regionalnih sila poput Irana i Turske u svojstvu ključnih igrača u novoj geopolitici akcentiraju nužnost jačanja specijalnih odnosa Sjedinjenih Američkih Država i Izraela (Sachs and Huggard, 2020).

4.4. Neorealizam i sukob Arapa / Palestinaca s Izraelom

Neorealisti izraženo naglašavaju da su sve države predane svojoj sigurnosti. Države će učiniti sve što mogu kako bi povećale opseg svoje moći s ciljem očuvanja vlastite sigurnosti. U suštini sukoba između Izraelaca i Palestinaca nalazi se spor oko sigurnosti naspram teritorije tako da je taj sukob rješiv sporazumom koji bi Izraelu obezbijedio sigurnost, a Palestincima teritoriju. Osim glavnih strana u sukobu Izraela i Palestine tu su i drugi igrači koji su se obavezali na zaštitu sigurnosti obje sukobljene strane. Na očuvanje sigurnosti Palestine obavezale su se zemlje poput Islamske Republike Iran i arapskih zemalja kao što je Egipat, a Sjedinjene Američke Države su se obavezale čuvati sigurnost Izraela. Naprimjer, Sjedinjene Američke Države koriste maksimum svojih potencijala kako bi Izraelce zaštitile naspram napada Hamasa i spriječile Iran da ovlada nuklearnim oružjem te stoga rješenje vide u jačanju moći Izraela kroz vojno savezništvo i saradnju. I Palestinci su, sa druge strane, zabrinuti za svoju sigurnost. Oni vjeruju da bi rješenjem koje podrazumijeva dvije države i razmjenom sigurnosti za teritoriju bila garantovana sigurnost objema stranama (Muyo, 2015: 9–10).

Neorealisti “vjeruju da države kontinuirano sarađuju kako bi svoju moć dovele do optimuma i sačuvale vlastitu nezavisnost” (Jackson and Sorensen, 2013: 49). Osvrt na sukob između Arapa / Palestinaca i Izraela

razjasniti će nam suštinu unija, međudržavnih savezništava i međunarodnih institucija i organizacija. Naprimjer, obje strane teže saradnji sa Organizacijom ujedinjenih nacija u smjeru unapređenja vlastite sigurnosti. Upravo zbog toga Palestinci i jesu – uprkos protivljenju Amerike u svojstvu strateškog partnera Izraela – zatražili status države članice u Organizaciji ujedinjenih nacija kako bi, osim jačanja vlastite moći, pojačale pritisak na Izrael da se vrati za pregovarački sto. Objе strane nastoje pridobiti podršku država i međunarodnih organizacija kako bi štatile i podržavale njihovu sigurnost. Objе strane u svojstvu država koje teže jačanju vlastite sigurnosti brinu zbog relativnih uspjeha koje druge države ostvaruju kroz vojnu i ekonomsku saradnju. Naprimjer, Izrael na Sjedinjene Američke Države gleda kao na prijatelja i saveznika, dok Hamas, Islamski džihad Palestine, libanski Hezbollah i Iran smatra svojim neprijateljima. Takvi odnosi od davnina vladaju izraelsko-palestinskim mirovnim procesom (Sachs and Huggar, 2020: 14–16).

Iako je Iran u više navrata odbacio optužbe da želi ovladati nuklearnim oružjem, zabrinutost odlukama Irana nije ograničena samo na Ameriku i Izrael i isključivo na nuklearni program ove zemlje. Pojedine arapske zemlje poput Saudijske Arabije, Ujedinjenih Emirata i Bahreina, također, osjećaju zajedničku sigurnosnu zabrinutost vezanu za Iran i tu zemlju analiziraju kroz prizmu ozbiljne prijetnje što u konačnici može biti jedan od osnovnih faktora za njihovu uspostavu saradnje. Korijeni formiranja saveza Arapa i Izraela naspram Irana seže do 2000. godine i izviru iz gubljenja značaja izraelsko-palestinskog sukoba i uzajamnih tenzija s ovom zemljom (Ramani, 2017: 1–3).

Spomenuta koalicija je u novembru 2017. godine, usljed uspostave prisnijih odnosa Izraela i arapskih država u regiji Perzijskog zaljeva dobila na značaju, a pod okriljem samita u Varšavi (Ministerial to Promote a Future of Peace and Security in the Middle East) 2019. godine naišla je i na značajan medijski odjek. Direktor Mossada, Yossi Cohen, na konferenciji Hertzaliya (2019) je objavio da je zajednička zabrinutost Izraela i arapskih saveznika Amerike zbog djelovanja Irana osigurala javljanje najbolje povijesne prilike za postizanje mirovnog dogovora (Williams, 2019: 1–3). Cohen je nakon potpisivanja Abrahamovog sporazuma izjavio da su “regionalne zabrinutosti zbog ekspanzionističkih težnji Irana ključno uticale na odluke arapskih država Perzijskog zaljeva da zvanično priznaju Izrael i normaliziraju odnose s tom državom”. Ustvrдио je da su “Bahrein i Emirati odluku o normalizaciji odnosa

s Izraelom donijele imajući u vidu vlastite dugoročne interese” (The Times of Israel, 2020: 1–2).

Neorealisti “također vjeruju da države teže kvalitetnijem i učinkovitim osiguravanju svojih nacionalnih interesa koje smatraju vodiljom koja određuje put kretanja državnih lidera” (Jackson and Sorensen, 2013: 81). Činjenica je da je pitanje Palestine sa središnje prognano u rubnu zonu interesovanja arapskih vladara i da se u mnogim arapskim i islamskim zemljama spominje tek na nivou parole, a ne u svojstvu pitanja koje nužno iziskuje djelovanje. Većina tih država kritikuje druge zemlje zbog ublažavanja odnosa s Izraelom dok istovremeno i same mirovni proces Izraela i Arapa promatraju isključivo kroz prizmu vlastitih nacionalnih interesa. Troškovi i problemi koje za sobom povlači eventualno stupanje arapskih država u vojni sukob s Izraelom s kojim su se posljednji put direktno sukobile u ratu u ramazanu 1973. godine do sada su učinkovito gušili buđenje volje među Arapima za početak novog okršaja s tom državom (Maleki, 2007: 55).

Zaključak

Unatoč dugotrajnosti izraelsko-palestinskog sukoba, od 1970-ih godina na ovamo su uloženi brojni naponi s ciljem uspostave mira u regionu. Mirovni proces između Arapa i Izraela počeo je sa Sporazumom iz Camp Davida i Egipat je još prije četiri desetljeća bio prva arapska država koja je uspostavila odnose s Izraelom pritom kao jedna od vodećih arapskih zemalja pokazavši da je usljed potpisivanja sporazuma u Camp Davidu proces panarabizma doživio krah. Jordan je sporazumom potpisanim 1994. godine u Wadi Arabi praktično krenuo za Egipatom. Nakon ove dvije države, uslijedila je uspostava odnosa Izraela s pojedinim arapskim i nearapskim islamskim zemljama, ali su ti odnosi pretežno ostajali tajni i odvijali su se ili se još uvijek odvijaju na nivou trgovinskih predstavništava. Ustvari, dok su se pojedine arapske zemlje tokom protekle četiri godine oglašavale zajedničkim parolističkim porukama Arapske lige i Organizacije islamske konferencije (OIC) o odbrani i zaštiti Palestinskog pitanja, u tajnosti su, vođene vlastitim nacionalnim interesima, krenule prema bilateralnim odnosima s Izraelom, zaboravljajući pritom i tri povijesna ‘Ne!’ Izraelu sa konferencije u Hartumu 1967. godine.

Sporazumi između Izraela i nekoliko arapskih država o normalizaciji bilateralnih odnosa pod pokroviteljstvom Sjedinjenih Američkih Država koji su postignuti tokom poslednjih mjeseci Trumpovog predsjedničkog mandata predstavljaju značajne uspjehe Trumpove administracije na vanjskopolitičkom planu. Bili su to koraci koji su čak i Trumpove protivnike poput aktualnog američkog predsjednika Joea Bidena nagnale na izricanje pohvala. Tadašnji američki državni sekretar, Mike Pompeo, izjavio je da su sporazumi rezultat maksimalnog pritiska u formi sankcija iranskoj vlasti, a izraelski politički lideri su izrazili nadu da će nakon uspostave mira s nekoliko arapskih država moći formirati ujedinjen blok za ostvarivanje uticaja na vanjsku politiku službenog Washingtona.

Hoće li se ovaj domino efekat nastaviti ili će mirovnjački vlak koji je pokrenuo Trump stati s krajem njegovog predsjedničkog mandata? Da li su mirovni sporazumi utemeljeni na Abrahamovom sporazumu, ustvari, hladni mir uspostavljen između Izraela i pojedinih arapskih zemalja? Da li su po srijedi sporazumi postignuti isključivo između država, pritom na razne načine ne uključujući narode tih država? Odgovori na ova pitanja i zaživljavanje postignutih sporazuma uveliko ovise o budućem razvoju događaja u novoj američkoj administraciji i među arapskim državama, ali i ponajviše za najveći od svih događaja, a to je eventualni mir između Izraela i Saudijske Arabije. Iako je Saudijska Arabija u Palestinskom pitanju kontinuirano istrajavala na svom mirovnom planu iz 2002. godine, uslovljavajući bilo kakve odnose s Izraelom provedbom tog plana, ipak i po tom pitanju mnogo štošta ovisi o stavovima nove američke administracije.

Politički veteran, Joe Biden, dolazi iz umjerene struje unutar Demokratske partije koja je tradicionalno veoma naklonjena Izraelu pa se ne može očekivati da će njegova administracija progresivnim snagama Demokratske partije, koje se otvoreno protive Izraelu i kritikuju Abrahamov sporazum, dozvoliti da diktiraju politiku Sjedinjenih Američkih Država prema Izraelu i regionu u cjelini. Osim toga, Biden je u svom prvom telefonskom razgovoru s Natanyahuum jasno potvrdio nepromjenjivost predanosti Amerike očuvanju sigurnosti svoga saveznika Izraela, podržavši pritom i sporazume o normalizaciji odnosa između arapskih vlada i Izraela.

Čini se da radikalno krilo u Demokratskoj partiji nastoji distancirati Washington od tradicionalnih regionalnih saveznika i pogotovo

Saudijske Arabije, Izraela i Ujedinjenih Emirata zbog čega mnogi politički analitičari smatraju da će upravo to krilo doprinijeti očuvanju strateških bilateralnih odnosa Amerike i Izraela kroz kontinuitet vojne pomoći, obavještajne koordinacije, sigurnosne saradnje, zajedničkih vojnih manevara i razvoj proturaketnih sistema. Strateška saradnja je važna objema stranama pa Biden vjerovatno neće koristiti suspenziju vojne pomoći Izraelu kao instrument za dobijanje ustupaka za Palestince u mirovnom procesu za šta se javno zalažu progresivci u Demokratskoj stranci. Biden će vjerovatno obnoviti tradicionalni odnos Demokrata prema Palestincima, a njegova administracija će moći posredstvom povijesne integracije i interesa Izraela i Arapa nastojati učvrstiti svoju regionalnu poziciju i umnogome podići nivo dugoročnih ekonomskih i sigurnosnih interesa Sjedinjenih Američkih Država.

Uobziravajući sve navedeno može se reći da Abrahamovi sporazumi i njihovo eventualno širenje na druge arapske države možda i mogu dovesti do ublažavanja regionalnih tenzija i jačanja stepena sigurnosti Izraela, ali ne treba zaboraviti da povijest pokazuje da takvi sporazumi ne mogu dovesti do konačnog rješenja palestinskog pitanja sve dok glavne strane u sukobu, Izrael i Palestina, istrajavaju na svojim stalnim stavovima utemeljenim na principu "Sve ili ništa!".

Izvori i literatura

- Aljazeera (2020) Israel, "Morocco Agree to Normalise Relations in US brokered Deal", December 10, at: <https://www.aljazeera.com/news/2020/12/10/israel-morocco-agree-to-normalise-relations-in-us-brokered-deal>
- Benn, A. (2007), "Annapolis Joint Declaration to Focus on Goals of Final Status Talks", *Haaretz*, November 14, at: <http://www.haaretz.com/news/annapolis-joint-declaration-to-focus-on-goals-of-final-status-talks-1.233192>
- Cleveland, W. L.; Bunton, M. (2016), *A History of the Modern Middle East*, Sixth Edition. Boulder, CO: Westview Press.
- Chernoff, F. (2007), *Theory and Metatheory in International Relations: Concepts and Contending Accounts*, New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Edmondson, C. (2020), "Senate Rejects Attempted Blockade of Weapons Sale to U. A. E.", *The New York Times*, December 9, at: <https://www.nytimes.com/2020/12/09/us/politics/senate-weapons-sale-uae.html>
- Elman, C. (2007), *Realism, In: International Relations Theory for the Twenty First Century: An Introduction*, ed. Griffiths M. (11–20). Abingdon/New York: Routledge.
- Federal Foreign Office (2019), "History of the Middle East Peace Process", Auswaertiges Amt.de, November 5, at:

- <https://www.auswaertigesamt.de/en/aussenpolitik/regionaleschwerpunkte/nahermittlererosten/oi-konfliktnahost/-/228380>
- Feierstein, G. M. (2018), "Trump's Middle East Policy at One Year", Middle East Institute Policy Focus, March, at: https://www.mei.edu/sites/default/files/publications/PF2_Feierstein_US%20Foreign%20Policy_o.pdf
- Fraser, T. G. (1980), *The Middle East: 1914 1979*, New York: St. Martin's Press.
- Ghavam, A. (2006), *International Relations: Theories and Approaches*, Tehran: SAMT. (In Persian)
- Halbfinger, D. M. (2020), "Netanyahu Drops Troubled Annexation Plan for Diplomatic Gain", *The New York Times*, August 13, at: <https://www.nytimes.com/2020/08/13/world/middleeast/israel-uae-annexation.html>
- Heywood, A. (2002), *Politics*, New York: Palgrave Macmillan.
- Homayounpour, H. (1985), *Fear, Hope and Prejudice*, Tehran: Ketabsara. (In Persian)
- Ismael, T. Y., Ismael, J. S. (2011), *Government and Politics of the Contemporary Middle East: Continuity and Change*, New York: Routledge.
- Jackson, R., Sorensen, G. (2013), *Introduction to international Relations: Theories and Approaches*, Fifth edition. Oxford: Oxford University Press.
- Laub, K. (2010), "Abbas seeks active U. S. mediation in Mideast talks", *The Washington Times*, August 31, at: <https://www.washingtontimes.com/news/2010/aug/31/abbas-seeks-active-us-mediation-mideast-talks/>
- Lesch, A. M., Tschirgi, D. (1998), *Origins and Development of the Arab Israeli Conflict*, New York: Greenwood Press.
- Lewis, B. (1995), *The Middle East: A Brief History of the Last 2,000 Years*, New York: Scribner.
- Magid, J. and Ahren, R. (2020), "Bahrain to Establish Full Diplomatic Relations with Israel, Trump Announces", *The Times of Israel*, September 11, at: <https://www.timesofisrael.com/bahrain-to-establish-full-diplomatic-relations-with-israel-trump-announces/>
- Maleki, M. R. (2007), "Israel's Strategy in the Middle East Region and its Impact on the Islamic Republic of Iran", *Political Science Quarterly*, 4(6), 23–65. (In Persian)
- Maleki, M. R., Mohammadzadeh Ebrahimi, F. (2010), "The US-Israel Special Relationship and Obama's Middle East Policy", *Quarterly of Foreign Relations*, 2(7), 107 136. (In Persian)
- Maleki, M. R., Mohammadzadeh Ebrahimi, F. (2018), "Critical Studies and the Middle East Peace Process", *Iranian Review of Foreign Affairs*, 9(2), 5–30.
- Mark, C. R. (2005), "Israeli United States Relations", Congressional Research Service, March 7, at: https://www.everycrsreport.com/files/20050307_IB82008_bc6955de24a7755adb5f387c0862b06fde39aaa7.pdf
- Milton Edwards, B. (2011), *Contemporary Politics in the Middle East*, Third edition. Cambridge: Polity.
- Mohammadzadeh Ebrahimi, F., Maleki, M. R., Emamjomeh Zadeh, S. J. (2018), *Obama's Middle Eastern Strategy in Theory and Practice*, Tabriz: Author/Self-Publisher. (In Persian)
- Morris, B. (2008), *1948: A History of the First Arab Israeli War*, New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Moshirzadeh, H. (2007), *Development in International Relations Theories*, Third edition. Tehran: SAMT. (In Persian)

- Muyo, H. (2015), “Understanding of the Neorealist, Constructionist and Relative Deprivation Theories: A Phenomenological Study of the Israeli-Palestinian Conflict with Practice Application of Integrative Negotiation”, *Global Journal of Human Social Science (A)*, 15(7) (Ver. 1.0), 7–18.
- Quandt, W. B. (2005), *Peace process: American diplomacy and the Arab Israeli conflict since 1967*, Third edition. Washington DC and Berkeley, CA: Brookings Institution Press and University of California Press.
- Ramani, S. (2017), “Israel Is Strengthening Its Ties with The Gulf Monarchies”, *The Huffington Post*, September 13, at: https://www.huffpost.com/entry/why-israel-is-strengthening_b_11946660
- Ramsbotham, O., Woodhouse, T., Miall, H. (2011), *Contemporary Conflict Resolution*, Cambridge: Polity Press.
- Reuters (2020) “U. S. Designates Bahrain based Group as Terrorist”. Accusing It of Having Iran Backing”, December 15, at: <https://www.reuters.com/article/iran-usa-sanctions/u-s-designates-bahrain-based-group-as-terrorist-accusing-it-of-having-iran-backing-idUSKBN28P24E>
- Reuters (2021), “Sudan Quietly signs Abraham Accords Weeks after Israel Deal”, January 7, at: <https://www.reuters.com/article/sudan-usa-israel-int-idUSKBN29B2MS>
- Sachs, J. D. (2018), *A New Foreign Policy: Beyond American Exceptionalism*, New York: Columbia University Press.
- Sachs, N. and Huggard, K. (2020), “Israel in the Middle East: The Next Two Decades”, *The Brookings Institution*, November, at: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/11/FP_20201120_israel_me_sachs_huggard-1.pdf
- Segev, T. (2000), *One Palestine, Complete: Jews and Arabs under the British Mandate*, New York: Metropolitan Books.
- Shlaim, A. (2014), *The Iron Wall: Israel and the Arab world*, New York: W. W. Norton and Company.
- Slater, J. (2001), “What Went Wrong? The Collapse of the Israeli Palestinian Peace Process”, *Political Science Quarterly*, 116(2), 171–199.
- Smith, C. D. (2004), *Palestine and the Arab Israeli Conflict: A History with Documents*, Boston: Bedford/St. Martin’s.
- Somfalvi, A. (2014), “Sanctions and suspended talks Israel Responds to Palestinian Reconciliation”, *Ynet*, April 24, at: <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4513046,00.html>
- Spetalnick, M. and Holland, S. (2019), “Exclusive: White House’s Kushner Unveils Economic Portion of Middle East Peace Plan”, Reuters, June 22, at: <https://www.reuters.com/article/us-israel-palestinians-plan-exclusive/exclusive-trumps-economy-first-approach-to-mideast-peace-built-on-big-money-projects-idUSKCN1TNoES>
- The Saban Forum (2017), “America First and The Middle East: A Keynote Conversation with Jared Kushner”, *The Brookings Institution*, December 3, at: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/11/fp_20171205_keynote_kushner.pdf
- *The Times of Israel* (2019), “At UN, Abbas Threatens to Nix Agreements with Israel If West Bank land Annexed”, September 26, at: <https://www.timesofisrael.com/at-un-abbas-threatens-to-nix-agreements-with-israel-if-west-bank-land-annexed/>

- *The Times of Israel* (2020), “Mossad Chief Indicates Saudis Could Join Nations Normalizing Ties with Israel”, September 17, at: <https://www.timesofisrael.com/mossad-chief-indicates-saudis-could-join-nations-normalizing-ties-with-israel/>
- The White House (2017), “President Donald J. Trump’s Proclamation on Jerusalem as the Capital of the State of Israel”, December 06, at: <https://web.archive.org/web/20171206191507/https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2017/12/06/president-donald-j-trumps-proclamation-jerusalem-capital-state-israel>
- Waltz, K. N. (1979), *Theory of International Politics*, Reading, Mass.: Addison Wesley.
- Whitbeck, J. V. (2013), “The ‘State of Palestine’ Exists”, Aljazeera, January 10, at: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/01/20131810252183781.html>
- Williams, D. (2019), “Israeli Spymaster Sees ‘One Time’ Chance for Peace with Arabs Sharing Iran Worries”, *Reuters*, July 1, at: <https://www.reuters.com/article/us-israel-mossad/israeli-spymaster-says-one-time-chance-for-peace-with-arabs-sharing-iran-worries-idUSKCNrTW2KZ>